

ДО НАУЧНОТО ЖУРИ  
ОПРЕДЕЛЕНО СЪС  
ЗАПОВЕД  
№38/15.03.2021 Г.  
НА РЕКТОРА НА ВУЗФ  
ДОЦ. Д-Р ГР. ВАЗОВ

## СТАНОВИЩЕ

**От:** проф. д-р Румяна Савова Пожаревска, катедра „Счетоводство и анализ“, Финансово-счетоводен факултет, УНСС.

**Научна специалност:** „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност”.

**Относно:** дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.8. Икономика

**Автор:** проф. д-р *Виржиния Иванова Желязкова*

**Тема:** *Управление на банковите рискове при прехода към кръгова икономика*

### 1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 38 от 15.03.2021 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси доц. д-р Григорий Вазов съм определена за член на научното жури по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „*Управление на банковите рискове при прехода към кръгова икономика*“ за придобиване на научна степен „доктор на науките” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика. Автор на дисертационния труд е *проф. д-р Виржиния Иванова Желязкова* – професор по икономика, доктор по икономика, зам.-ректор на ВУЗФ – София, България. На първото заседание на научното жури, проведено на 19.03.2021 г., беше взето решение да изготвя становище.

Изготвянето и предоставянето на становището е осъществено по реда и според изискванията на ЗРАСРБ и на ППЗРАСРБ. Разработено е въз основа на представените от проф. д-р В. Желязкова документи на хартиен носител и в електронен вариант: дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на икономическите науки“, автореферат със справка за приносите, декларация за оригиналност и автентичност, публикации по темата на дисертацията. Публикациите, които кандидатът е приложил са: глава от книга; една студия; една статия, публикувана в научно издание, реферирано и индексирано в световноизвестни бази данни с научна информация; дванадесет броя статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете. При минимален брой точки 100, съгласно националните изисквания за присъждане на научна степен „доктор на науките“, проф. д-р В. Желязкова изпълнява 170 точки. Представени са също автобиография, дипломи за придобита магистърска и докторска степен, справка за цитиранията на трудовете на

проф. Желязкова за периода януари 2019 г. - януари 2021 г., както и резюмета на научните трудове, представени във връзка с процедурата за придобиване на научна степен „доктор на икономическите науки“. Критерият за цитиранията или рецензиите в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове е изпълнен със 105 точки при минимални изисквания 15 точки. Критерият за цитиранията в монографии и колективни томове с научно рецензиране е изпълнен със 110 точки, при минимални изисквания 10 точки. Критерият относно цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно редактиране е изпълнен с 50 точки, при минимален праг 5 точки.

***В заключение по т.1 от становището обобщавам, че кандидатът за придобиване на научната степен „доктор на науките“ проф. д-р Желязкова отговаря и надвишава минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ, като при изискуеми минимален брой 350 точки, проф. д-р В. Желязкова изпълнява показателите с общ брой точки 585. Представените научни трудове са лично дело и лична заслуга на кандидата. Няма законосъобразни доказателства за противоположно становище. Представените документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ (чл.12) и на ППЗРАСРБ. Процедурата по защитата е коректно спазена.***

## **2. Кратки биографични данни за кандидата**

Проф. д-р В. Желязкова е доктор по икономика (доктор по световно стопанство и МИО). Провела е професионални обучения и специализации по Програма на ООН за опазване на околната среда (2011 г.) и в University Roma Tre, Италия. Професионалното ѝ развитие от 2005 г. до настоящия момент е както в областта на висшето образование (ВУЗФ и др.), така и като експерт по екологични и социални въпроси в Eurobank Bulgaria. През 2016 г. е национално контактно лице по финансовите въпроси на програма „Хоризонт 2020“ към Европейската комисия, Брюксел. От същата година е представител на Пощенска банка в Групата за енергийна ефективност на финансовите институции към Европейската комисия. А от 2020 г. до настоящия момент представя банката и участва в изготвянето на методология и анализи за отчитане на климатичните промени върху дейността на банковия сектор. Разработва магистърска програма и нови учебни дисциплини в областта на кръговата икономика, екологичния и социален риск в инвестиционния растеж. Академичната дейност на проф. д-р Желязкова е многоаспектна - преподавател и титуляр на учебни дисциплини във ВУЗФ, гост-лектор в университети в страната и чужбина, лектор в държавни институции и бизнес организации, научен ръководител на защитили докторанти, участия в научни журита. За периода 2013 г. до 2021 г. проф. д-р Желязкова участва в образователни, научни и научно-приложни проекти, организира и участва в научни форуми (2017-2021 г.), участва в редакционни колегии, рецензент е на монографични трудове, книги и учебници (2016-2021 г.).

*В заключение по т.2 от становището може да бъде обобщено, че проф. д-р В. Желязкова е изграден учен и професионалист от практиката, който работи върху актуални проблемни области и аспекти ограничено изследвани в национален план, а именно финансовите измерения на климатичните и екологичните промени, както и на кръговата икономика и тяхното проявление в търговските банки. Преобладаващата част от научната и научно-приложната дейност на проф. д-р В. Желязкова е по проблематиката, изследвана в дисертационния труд за присъждане на научната степен „доктор на икономическите науки“.*

### **3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи**

С настъпването на климатичните промени и нарастването на значението на екологичните предизвикателства все повече на преден план излиза необходимостта банките да измерват и управляват екологичните и съпътстващите ги социални рискове като част от кредитния риск за портфейлите си. Към настоящия момент не съществува единна, приета на регионално или на световно ниво, методология в това отношение. Водещи са подходите, които предлагат Европейската банка за развитие и възстановяване и Международната финансова корпорация от групата на Световната банка. Подходът предложен от Европейската банка за развитие и възстановяване и разработената скоркарта са разпознаваеми и предпочитани от търговските банки. При нейното практическо прилагане обаче изниква необходимост от адаптиране съобразно характеристиките на портфейлите на отделните банки. Именно в този аспект е насочено изследването на проф. Желязкова.

Идентифицирането на проблемни полета в съвременната счетоводна теория и практика по отношение на ново генерирани счетоводни обекти, в резултат на развитието на „зелената“ и „синя“ икономика, са съществен резултат от научното изследване. Наистина въпросите в тази насока са много, не са намерили напълно адекватно решение към настоящия момент не само в национален, но и в международен план.

*По мое мнение авторът на дисертационния труд е съумял да идентифицира актуални проблемни полета от различни научни области и се е опитал да даде решение на основните от тях. Положително оценявам интердисциплинарния подход, приложен от автора, и синергичния ефект постигнат като резултат от научното изследване.*

### **4. Познание на проблема**

Академичната и професионална подготовка, както и активната реализация в практиката на проф. д-р В. Желязкова предопределят коректното детерминиране на проблемните полета в изследваната област, техния анализ и теоретичната аргументираност на предложените решения. Проучената литература (10 бр. на български и 148 бр. чуждестранни и интернет източници) по проблематиката е реално ползвана и цитирана по надлежния ред. Положителна оценка може да

бъде дадена на общата концептуална рамка на изграждане и представяне на научното изследване и на резултатите от него. Следва да бъде отбелязано, че проблематиката при прилагане на интердисциплинарен подход, не е третирана в национален план и в тази насока разработката е не само навременна, но и необходима, както в научен, така и в приложен аспект.

### **5. Методика на изследването**

Избраната методика на изследване, комбинация от количествен и качествен анализ, позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Качественият анализ е използван при изясняване на предмета и обекта на изследване. Количественият анализ е приложен при симулации на различни варианти на алгоритми за изчисление и оценка на екологичния риск и банковото кредитиране. Като резултат в последната част на изследването авторът предлага математически модел за оценка на екологичния и социален риск в кредитирането, който да подпомогне управлението на ново генерираните рискове.

### **6. Характеристика и оценка на дисертационния труд**

Дисертационния труд е в обем от 297 с., от които 277 с. основен текст и 18 с. приложения. В основния текст се съдържат седем броя фигури и тринадесет таблици. Използваната литература е 158 източника. Научното изследване е представено в увод, пет глави, заключение и 5 бр. приложения.

В Увода е аргументирано представена актуалността на изследваната проблематика. Коректно са детерминирани предмета, обекта, целта и задачите на научното изследване. Формулирана са две хипотези за научното изследване, методологията на изследването и са очертани ограниченията при неговото реализиране.

В първа глава на дисертационния труд са изследвани основните теоретични характеристики и регулацията на обектите на научното изследване. Анализирани са: влиянието на климатичните промени върху икономиката, глобалната регулаторна рамка за тяхното управление и таксономията на финансовите рискове, които тези феномени поражда за икономическите субекти. Анализирани са тяхната значимост и ефекта от тях в посока засилване на основните, добре познати финансови рискове.

Втора глава е изцяло посветена на генезиса и етиологията на понятието „кръгова икономика“. Кръговата икономика е разгледана в ракурса на предизвикателствата, които генерират климатичните и екологичните проблеми и като отговор на предизвикателствата на тези рискове и проблеми. Проблематиката е представена в теоретичен план, като систематично са разгледани основните теории и концепции, които стоят в основата на тази сравнително нова научна област. Кръговият икономически модел е представен в международна перспектива, като са анализирани в критичен и сравнителен план практики от редица страни, които имат история в провеждането

на политики в тази посока. По този начин е показана една обща картина на състоянието на тенденциите на прехода към кръгова икономика в света.

Третата част на научното изследване е насочена към два основни ракурса: банковата система като основен източник на привлечен ресурс за прехода към кръгова икономика и инвестиционни стратегии за преход към кръгова икономика. Основният извод на автора в тази част на изследването е, че най-развитите държави нямат регулации, с които да стимулират проактивното управление на екологичния риск и кредитирането на проекти в тази област. Кандидатът вижда възможности за поставяне на изисквания в тази насока към банките в Базел III, но е наясно, че консенсусът трябва да е на международно равнище. Анализиранията теория за кръговата икономика от автора във втора глава намира своето продължение в търсенето на решения на въпроса как да се достигне до този нов икономически модел. Едно от предложенията за решение е банките да бъдат активирани да подпомагат държавната политика в тази посока, тъй като разполагат с необходимия финансов ресурс. Това решение е напълно логично и убедително, и авторът посочва конкретните стъпки, които както държавата в лицето на регулаторните си органи, така и банките трябва да предприемат, за да изпълняват тази роля. За целта те трябва на практика да трансформират бизнес моделите си, така че да отразяват новата икономическа реалност, в която действат нови държавни политики и нови видове рискове - климатични и екологични. От анализа, предложен от кандидата става ясно, че далеч не е достатъчно банките да финансират дейности, които прилагат кръгови модели. Крайно наложително е те да имат яснота по отношение на това как да измерват и управляват новите рискове, така че да имат адекватна оценка на състоянието на кредитните си портфейли като цяло. На база теоретичните постановки и изследваните международни практики в управлението на екологичния риск, авторът надгражда, разработва и предлага в последната глава на дисертационния труд собствена дефиниция и концептуален модел на понятието “зелена банка”.

В четвърта глава на дисертационния труд авторът представя своето изследване на теорията и практиката в отчетността във връзка с прехода от линейна към кръговата икономика. Уместно е направена връзката между този проблем и възможностите на счетоводството и отчетността в момента да предоставят информация за нефинансовото представяне на икономическите субекти, така че за банките да има достъпни и ясно измерими показатели, на които да обосновават решенията си за кредитиране на кандидатстващите. Анализирани са съществуващи международни практики и стандарти в тези области и са очертани основните проблеми пред съставянето на отчетността за екологичната среда. В този смисъл анализът на проблематиката за отчетността и очертаването на връзката ѝ с банките представлява оригинално предложение на автора с ясна практическа насоченост. В редица случаи в научната литература въпросът за регулирането на отчетността по отношение на екологичната среда във връзка с банковото кредитиране се подценява, когато се говори за управлението на кредитния (и екологичния, който е част от него) риск от страна на банките. Игнорира се фактът, че без показатели за екологичното

представяне на фирмите е невъзможно банките да правят качествена и количествена оценка на състоянието им. Кандидатът е поставил този въпрос на достойното му значимо място, като е отделил немалка част от работата си на този изключително важен за теорията и практиката проблем, очертавайки редица ключови проблеми както от теоретичен, така и от практико-приложен характер.

Бих препоръчала на автора да включи, ако прецени за целесъобразно, постановки от публикации и на български счетоведи в областта на екологичното счетоводство или както по-коректно следва да бъде дефинирано по моя преценка „счетоводство на екологичната среда“. По отношение зараждането на счетоводството на екологичната среда следва да бъде отдадено значимото на иновативните идеи на българския учен проф. Т. Тотев, който още през 1976 г. посочва опазването на околната среда, като една от областите за разширяване на предмета на счетоводството. Десет години по-късно той доразвива тази своя идея и включва в групата на потенциалните счетоводни обекти опазването на околната среда и работната сила. Известните на мен разработки и изследвания на представители на националната счетоводна теория, независимо че са ограничени, третираат различни аспекти относно същността на счетоводството на екологичната среда, отчитането на разходите във връзка с екологията и опазването на околната среда, представяне на информацията в нефинансовите отчети на предприятията (Б. Йонкова, 2007; Б. Йонкова, К. Йорданов, 2010; Н. Нешева-Кьосева, 2012; М.Маркова, 2013, М. Динев 2015, Р. Пожаревска 2017, 2018). Кандидатът следва да има предвид също, че считано от 01.01.2017 г. са в сила разпоредбите на новия Закон за счетоводството относно изготвянето на нефинансовата декларация от някои предприятия, на основание Директива 2014/95/ЕС за изменение на счетоводна директива 2013/34/ЕС. Нефинансовата декларация трябва съдържа информация в степен, необходима за разбиране на развитието, резултатите, състоянието на предприятието и въздействието на неговата дейност, отнасяща се като минимум до екологичните и социалните въпроси и въпросите, свързани със служителите, зачитането на правата на човека, борбата с корупцията и подкупите. Нефинансовата декларация трябва да включва и: кратко описание на бизнес модела на предприятието; описание на политиките, следвани от предприятие, включително извършените процеси на надлежна проверка; резултата от политиките; основните рискове, имащи отношение към дейностите на предприятието, включително, когато е приложимо и пропорционално, неговите стопански отношения, продукти или услуги, които има вероятност да предизвикат неблагоприятни въздействия в тези области, и начина, по който предприятието управлява тези рискове; нефинансови ключови показатели за резултата от дейността, имащи отношение към конкретната стопанска дейност. Кандидатът следва да има предвид също, че интегрираната отчетност на предприятията има законово приложение от 01.01.2017 г. чрез нефинансовата декларация, която следва да бъде изготвяна от предприятия, визирани в раздел III и IV от Закона за счетоводството (големите предприятия, които са предприятия от обществен интерес и които

към 31 декември на отчетния период надвишават критерия за среден брой служители през финансовата година от 500 души, трябва да изготвят нефинансова декларация).

В последната част от научното изследване кандидатът представя свой осем факторен модел за оценка на екологичния и социалния риск в областта на фирменото кредитиране. Този модел е с подчертано практико-приложен характер и е изведен въз основа на сериозен анализ на съществуващите към момента международни методологии и практики. Очертани са техните силни и слаби страни първо в теоретичен план, а след това и от гледна точка на приложението им в банките, като за пример е използвана една от водещите системни банки в България. Предложението от кандидата осем факторен модел има за цел да се преодолеят някои от очертаните и установени в практиката слабости на съществуващите методологии и да се постигне по-точна и по-надеждна оценка на екологичния и социален риск в кредитирането. Особено ценно е това, че моделът не е останал на теоретично равнище, а е апробиран във въпросната банка при използването на анонимна база от данни за кредитния портфейл от фирмени кредити за период от четири календарни години - 2016, 2017, 2018 и 2019 г. Резултатите от тази апробация показват, че приложението на модела води до по-прецизна оценка на риска, което е от съществено значение за банката, както от гледна точка на ефективното управление на кредитния ѝ риск, така и на изпълнението на най-новите регулация в тази посока от страна на Европейския банков орган и Европейската централна банка. Резултатите са представени на ръководството на банката и получават висока оценка, което е показателно за практическата значимост на предложението от кандидата модел, както е видно от отзивите на двама от членовете на висшето ръководство на институцията.

В заключението на разработката са представени основните изводи от научното изследване.

*Дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на значими научни и научно приложни проблеми, които представляват значителен и оригинален принос в науката. Изследването не повтаря темата и значителна част от съдържанието на представения дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен "доктор".*

#### **7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката**

В резултат на научното изследване, проведено от автора, се открояват научни и научно-приложни приноси в следните аспекти:

- Осветляване и идентифициране на проблемни полета в нова интердисциплинарна област, свързана с климатичните промени, екологичните предизвикателства и необходимостта, която възниква в резултат от тях, икономическият модел на света да се ориентира към промяна.
- Оригиналният подход, с подчертано практическо измерение, при дефиниране и очертаване на ролята, която банките като основен източник на привлечен ресурс за световната икономика, са призвани да играят за реализирането на прехода от линейна към кръгова икономика.
- Предложената авторова дефиниция и разработен концептуален модел на понятието “зелена банка”, който ясно и нагледно показва трансформацията, която трябва да претърпи една банка, за да може да се нарече “зелена” и да действа активно и ефективно в посока на трансформацията на линейния икономически модел в кръгов. Моделът има ясно изразен теоретичен характер, но той е напълно приложим и в практиката, тъй като отразяват практическите измерения на въпроса за трансформирането на бизнес модела на съвременните банки.
- Предложените авторови решения на проблемите, свързани с оценката и управлението на екологичния и социален риск в банките, връзката на тези рискове с кредитния риск, както и мотивираната необходимост от трансформация на господстващата в момента философия на банките по отношение на отпускането на кредити, при отчитане не само финансовите показатели на кандидатстващите за средства, но и тяхното нефинансовото представяне.
- Предложеният и апробиран от кандидата осем факторен модел за оценка на екологичния и социалния риск в областта на фирменото кредитиране е с подчертано научно-приложен характер.

*Формулираните в резултат на научното изследване научни и научно-приложни приноси са авторова заслуга и обогатяват съвременната теория и практика.*

## **8. Преценка на публикациите по дисертационния труд**

Публикациите, които кандидатът е приложил са: глава от книга; една студия; една статия, публикувана в научно издание, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация; дванадесет броя статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове. При минимален брой точки 100, съгласно националните изисквания за присъждане на научна степен „доктор на науките“, проф. д-р В. Желязкова изпълнява 170 точки.

Публикациите съответстват на темата на дисертационния труд. Изпълнени са националните изисквания и правила по отношение на публикациите за придобиване на ОНС „доктор на науките“.

Научните трудове, представени от кандидата, са намерили значително отражение в научната литература и колегия, което е видимо от предоставената достоверна информация за цитирания на негови научни публикации: 7 цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни то-



мове; 11 цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране; 10 цитирания в нереферирани списания с научно редактиране

*Публикациите не повтарят тези, които са представени за придобиване на образователната и научна степен "доктор" и за заемане на академичната длъжност "професор". Изпълнени са и изискванията на чл.29, ал. 6 от ЗРАСРБ – няма доказано по законоустановения ред плагиатство в научните трудове.*

#### **9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания**

Кандидатът за придобиване на научната степен „доктор на науките“ проф. д-р Желязкова *отговаря и надвишава минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ*, като при изискуеми минимален брой 350 точки, проф. д-р В. Желязкова изпълнява показателите с общ брой точки 585.

#### **10. Лично участие на кандидата**

По мое мнение, представените в конкурса научни трудове са лично дело и лична заслуга на кандидата. *Към датата на изготвяне на становището няма доказано по законоустановен ред плагиатство в научните трудове. Изпълнени са и изискванията на чл.29, ал. 6 от ЗРАСРБ.*

#### **11. Автореферат**

Към дисертационния труд за придобиване на научна степен „доктор на науките“, е представен автореферат в обем от 64 страници. В него кандидатът е представил основните хипотези, аргументирани и защитени в дисертационния труд. Посочени са целите, задачите, методологията и ограниченията на изследването. Резюмирано е съдържанието на научното изследване. Отразени са направените изводи за всяка от частите. Съдържат се справка за приносите и списък с публикациите по темата на дисертационния труд. *Оценявам автореферата като коректно структуриран и отразяващ получените резултати от научното изследване.*

#### **12. Критични забележки и препоръки**

Нямам критични бележки. Дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на значими научни и научно приложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката. Единствената ми препоръка е, ако кандидатът прецени за целесъобразно при публикуване на дисертационния труд, да включи към глава четвърта основни аспекти от национални публикации в областта на счетоводството на екологичната среда.

### 13. Лични впечатления

Имам удоволствието да познавам проф. д-р В. Желязкова от съвместни участия в научни форуми и в научни журита. Високо оценявам нейните академични и професионални постижения, както и резултатите от нейната научно-изследователска работа.

### 14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на проф. д-р В. Желязкова да публикува резултатите от своето дисертационно изследване, защото считам, че те ще бъдат изключително полезни за теорията и практиката, както за финансовите институции, така и за нефинансовите. Препоръчвам също да продължи своята научна работа в тази специфична интердисциплинарна област.

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички* изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Дисертационното изследване е доказателство, че кандидата **проф. д-р *Виржиния Иванова Желязкова*** притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по ПН 3. 8. Икономика.

Убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от оценяваните по-горе дисертационен труд, автореферат, публикации, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди научна степен „доктор на икономическите науки“* на **проф. д-р *Виржиния Иванова Желязкова*** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; ПН 3. 8. Икономика.

08.04. 2021 г.

гр. София

Изготвил становището:

Проф. д-р Румяна Пожаревска